



גליון 23
ה'תש"פ

פרשת
צו

גליון שז"ת

וַיְבַרְכֵנוּ
וַיְבָרַךְ

סימן צ"א - צ"ה

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
ממה שחננו ה' בחמלתו יתברך
אודן נזרית
החונה בעיד האבות באר שבע תובב"א

תוכן העניינים

סימן צא.....ג
 אשה שהדליקה נרות יו"ט ולא ברכה ולא חשבה מקודם להדליק יותר, והסיחה דעתה מההדלקה, לא תוכל שוב לברך על הדלקת נרות, אף אם תרצה להדליק שוב ביו"ט בחדר אחר, אבל אם לא סיימה את הדלקת הנרות ובעודה עסוקה בהדלקה נזכרה שלא ברכה תוכל להדליק את הנרות שנותרו לה בברכה.

סימן צב.....ח
 מי שלקח קדירה שיש בה תבשיל לאכול אצל חברו בליל שבת ונשאר מעט מהתבשיל מותר לו להחזירה לביתו לאחר הסעודה, ואם נקה את הקדירה ולא מוצא מה להשים כגון מים ופירות לא יחזירנה לביתו בשבת.

סימן צג.....יא
 מי שאפשר לו ללוש או לקנות מצות שנאפו לאחר חצות היום של ערב פסח מצוה מן המובחר הוא, אולם מי שאין באפשרותו להשיג אלא מצות שנעשו קודם חצות היום יוצא בהן לכתחילה, וכמנהג רוב בית ישראל.

סימן צד.....יג
 אשה שראתה בימי ליבונה בלא הרגשה בעת הטלת מי רגלים כמין זיבה שיוצאת מגופה ובאמצע המראה נראה כמראה דם, תמשיך למנות ימי ליבונה, ולא תחוש למראה שראתה, ואוליגן לקולא אפילו בתוך ג' ימים ראשונים לימי ליבונה. והוא בחזקת טהרה.

סימן צה.....טו
 ילד מעל גיל יג' שנים שבעט בכדור, ופגע בבטן חברו שהיה מחזיק בידו מכשיר טלפון נייד, ומבעיטת הכדור או מהבהלה של הניזק עף הטלפון הנייד ופגע בשיניו, ונשברה לניזק השן, אם היו משחקים יחד בכדור, המזיק פטור. ואם לא שיחקו יחד, לדעת השו"ע חייב הנוגע לשלם לניזק תשלומי ריפוי ושבתי. בתשלומי ריפוי החניכיים המזיק חייב, ובתשלומי תיקון השן בית דין לא מחייבים אותו, אך עליו לפייס את הניזק כדי לצאת ידי שמים. ולדעת הרמ"א, אין מדקדקים בשומא לשלם ריפוי ושבתי, אבל כופין את המזיק לפייס את הניזק לפי ראות הדיינים. חיוב התשלום נהג גם אם הניזק היה מבוטח ולמעשה לא הוצרך לשלם על הטיפול בשינו. כמו כן ראוי שהמזיק יתפייס עם הניזק וישלם לו על הבושת והצער שנגרמו לו. וכן אם לא היו משחקים יחד ומהבהלה של הבעיטה העיף הניזק את הטלפון הנייד שהיה בידו ופגע בשן שלו, המזיק פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וראוי למזיק לפייס לניזק.

מפתחות.....כא



גיליון שו"ת

והדבר
התורה

טפ"ו

הרב אודן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות
 לברכה והצלחה
 ולעילוי נשמת זכיו"ב
 פרטים בטל:
0506491414
0509013000

גרפיקה ועימוד:
 א.י.ש. אשדוד
052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com
 כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים); קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0506491414 , 0509013000

סימן צא

(שו"ע אורח חיים סי' רס"ג ס"ה ס"י)

שאלה:

נשאלתי בדין אשה שהדליקה נרות יו"ט ולא ברכה, האם יש איזה תקנה שתברך על נרות יו"ט.

תשובה:

אשה שהדליקה נרות יו"ט ולא בירכה ולא חשבה מקודם להדליק יותר נרות, והסיחה דעתה מהדלקת נרות, לא תוכל שוב לברך על הדלקת נרות, אף אם תרצה להדליק שוב ביו"ט בחדר אחר, כיון שכבר יצאה ידי חובת המצוה וברכות לא מעכבות, אבל אם לא סיימה את הדלקת הנרות ובעודה עסוקה בהדלקה נזכרה שלא ברכה תוכל להדליק את הנרות שנותרו לה בברכה.

א. מרן השו"ע (בסימן רס"ג ס"ה ובסעיף ז) מבוארת דעתו שיש לברך תחילה ואח"כ להדליק הנר, וכמו שבאר מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בספרו ילקוט יוסף שבת (כרך א' עמ' קנט - קסב) שכ"כ הרמב"ם (פרק ה' מהלכות שבת הלכה א) וחייב לברך "קודם" ההדלקה וכו', וכתב הרב המגיד וחייב לברך קודם ההדלקה כך כתוב בסדר רב עמרם גאון וכן הסכימו כל האחרונים ע"ש. וכן כתב בארחות חיים (דף מד ע"ג) וכן כתב המרדכי (פרק במה מדליקין סימן רצג) שהביא דעת בעל הלכות גדולות דבהדלקת הנר הויא קבלת שבת וכתב והמדליק "יברך עובר לעשייתן" וכו' ע"ש, וכן כתב בשבולי הלקט (סימן נט) שצריך לברך קודם ההדלקה ע"ש. וכן דעת הגאונים, וכן פסק רבינו אשר בר חיים בספר הפרדס כתי, ועוד. וכדבריהם פסק מרן הבית יוסף שברכת נרות שבת הרי היא ככל המצוות כולן שמברכים עליהן עובר לעשייתן, וכתב שאף לדעת, בעל הלכות גדולות אין קבלת שבת חלה אלא

בגמר ההדלקה, שכל הנרות שמדליק לכבוד שבת כאחד נחשבים, אבל כיבוי הפתילה ענין אחר הוא, ולכן אסור לכבות הפתילה ע"ש, וכן הוא לשון השולחן ערוך (שם סעיף ה) "כשידליק יברך וכו'", ולא כתב שברכת הדלקת הנר שונה מכל המצוות לברך אחר ההדלקה, שהרי פסק (בסעיף י') כיש אומרים בחרא שאין קבלת שבת תלויה בהדלקה כלל אלא באמירת ברכו, ולדידן באמירת מזמור שיר ליום השבת כיעו"ש וזה שכ' מרן ועל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר "שבירכו והדליקו", והיינו, דגם במצוות הדלקת הנר קודם מברכים ואחר כך מדליקים, ושכן המנהג אצל הספרדים עכ"ד, וכן מבואר בפסחים (ז: ובשו"ע קנח סעיף י"א) ועוד שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ובירושלמי ברכות (פ"ב ה"א) אמרו דברכות אינן מעכבות, וכ"כ הב"י (סימן כ"ה ועוד), ולכן יש לומר כיון שקיימה את המצוה אף שלא ברכה לא תוכל לברך עוד, כיון שברכות אינן מעכבות, ולדידן הספרדים לא מברכים אחר ההדלקה וכאמור.

ב. וראיתי שכתב מרן מופת הדור זיע"א בספרו חזון עובדיה שבת כרך א' (בהערה עמ' קע"ב) בדין אשה ששכחה לברך קודם ההדלקה ונזכרה באמצע ההדלקה, יכולה לברך "להדליק נר של שבת", שכל שלא נסתיימה המצוה חשיב שפיר עובר לעשייתן, כמבואר בספר פרדס הגדול לרש"י (ס"ס לט): "וז"ל שכל זמן שלא נגמרה המצוה המברך בתוך מעשה המצוה, כברך עובר לעשייתן, וכ"כ בהגהות מיימוני (הלכות סוכה פרק ו' אות ר' בשם רבינו שמחה), שכל זמן שאדם עסוק במצוה, יכול לברך אע"פ שהתחיל בעשיית המצוה, מקרי שפיר עובר לעשייתן. ואע"פ שכאן בהדלקת נר אחד לכבוד שבת כבר יצאה ידי חובה כיון שיש הידור מצוה להרבות בנרות, לא גרע ממ"ש

שסמך המג"א שם ס"ק י"א על מהר"ש בדיעבד לברך אפילו אחר חשיכה, ויסוד ההיתר לברך אחר הדלקה כתב הפמ"ג (א"א שם ס"ק י"א) שמצוה שיש לה משך זמן מברך בעוד המצוה לא נגמרה, כמו תפילין וכמו בדיקת חמץ וכדומה, ונר חנוכה, שאם לא ברך קודם אפשר לברך אחר כך, אף שאין בו שמן כשיעור עתה, מ"מ עדיין המצוה קיימת, מה שאין בשבת איך תברך ועתה אסור להדליק.

ד. וכיוצא כתב תשובת הגאון רעק"א [מה"ת ס' י"ג] בדין מי שהדליק נרות חנוכה ושכח לברך קודם ההדלקה וכתב שם דיש לצדדא שיכול לברך גם אחר ההדלקה וז"ל: כיון דצריך שיעור להדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, ובש"ע (ס"י תרע"ה) אם נתן בה שמן פחות משיעור לא יצא אפילו דיעבד, א"כ כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשך, ועיין הרא"ש פ"ק דפסחים (ס"י ג') כתב הטעם דמברך להתעטף בציצית להניח תפילין, לישב בסוכה, ולהדליק נר חנוכה דיש בהם שיהוי מצוה, ולשון מורה ע"ז להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה וכו' ולהדליק נ"ח שיהוי במצותה, כדאמרינן משתשקע וכו', שתכלה רגל מן השוק עיי"ש, הרי דמדמה נ"ח לציצית ותפילין דיש שיהוי במצותם, א"כ י"ל כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם דעדיין עוסק במצותם הוי כמו קודם עשייתן, ה"נ י"ל בנ"ח, ואף דאינו דומה לגמרי דשם עוסק במצוותם במה דלבוש וכו' משא"כ בנר חנוכה דכל שבשעת הדלקה היה בו שמן כשיעור, אף אם רגע אח"כ כבה הנר אין מוטל עליו להדליקו ואין שום גרעון במצוה מה שאינו דולק יותר, וא"כ י"ל דמקרי עברה מצוותה, מ"מ כיון דכייל הרא"ש בחדא, לקרותם שיהוי מצוה, י"ל דמקרי עובר לעשייתן עכ"ל.

התוס' (סוכה ט.), שאע"פ שבהגבהת הלולב ומיניו יצא י"ח, מ"מ כל שדעתו לקיים מצות הנענוע בלולב, אע"פ שאין הנענוע מעכב, יכול לברך "על נטילת לולב", וכן הוא בהרא"ש (פ"ג דסוכה ס' לג), וכ"כ המחזור ויטרי (עמוד תלו), וראבי"ה (ס' תרפב וס' תרצב), ובשבולי הלקט (ס' שסו), ובעל המאור (פסחים ז:), והריטב"א והר"ן (סוכה מב.), ומיהו אם לא נזכרה עד שסיימה להדליק כל נרות ההדלקה שוב אין לה לברך. וכ"כ בילקוט יוסף (שם עמ' קסב - קסג) והוסיף בהערה כיון שדעתה להדליק נר נוסף, חשיב כאילו כיונה שלא לצאת י"ח עד שתדליק את כל הנרות, ובפרט לדעת הראבי"ה דב' וג' בעלי בתים וכו' יכולים להדליק כל אחד בברכה דעל תוספת אורה אנו מברכים, ואמנם מרן השולחן ערוך (בסימן רס"ג ס"ח) חשש בזה לברכה לבטלה, מ"מ בצירוף הסברא הנז' דחשיב כמתכוין שלא לצאת י"ח עד שישגמר הדלקת כל הנרות שפיר יכולה לברך, וכמו שאנו מברכים גם כשאור החשמל דלוק ואף על פי שאין אנו צריכים לאור הנר אחר שיש אור החשמל דלוק, והיינו טעמא משום דהדלקת הנר יש בה גם משום כבוד שבת או טעמים אחרים על פי הסוד, ומשום הכי גם בזמן הזה שיש אור חשמל לא בטלה תקנת הדלקת הנר ולפיכך גם בנ"ד בהדלקה יש ענין של כבוד שבת.

ג. ולפ"ז ה"ה בנד"ד כיון שסיימה את הדלקת נרות יו"ט קודם כניסת החג ולא חשבה להדליק עוד, והסיחה דעתה מההדלקה לא תוכל לברך עוד, ודלא כמו שכתב הבה"ל (בסימן רס"ג ד"ה כשידליק יברך) בדין הדליקה נרות שבת ולא ברכה שמשמע מאליה רבה דיש להקל כל זמן שהוא היתר להדליק, ולא כמו

א. מש"כ שרע"א כתב "שיש לצדד", אכן כך כתב בתוך התשובה לשאלה שנשאל אם לא סיים להדליק את נרות ההידור ועדיין לא ברך, וכתב שיש לצדד עוד וכו', ואפשר לומר שכתב כן כסניף ולא סמך על זה למעשה בסמיכה גמורה למעשה, וכמו שנראה שהבין המשנ"ב תשובת רע"א, ויתכן שמתעם זה כתב המשנ"ב ס' תרע"ו סק"ד שאם לא נזכר עד שגמר להדליק את כולם, לא יברך ברכת להדליק נ"ח, אלא רק ברכת שעשה ניסים, וכן האיר לי ידידי הרב אייל בן דוד הי"ו.

שיכול עוד לברך, הגם שעיקר הדלקת נרות הוא בשביל הסעודה, מ"מ יש בו משום שלא יכשל בעץ ובאבן, וסיים שם ומ"מ אם עכשיו ידליק נר נוסף ויברך, עדיף טפי, דכל מה שמיתוסף אור יש בו משום שלום בית ושמחה יתירה (סימן רס"ג במ"ב ס"ק ל"ה), ועכ"פ יעצום את עיניו בשבעת ברכה שיהיה קצת עובר לעשייתו (סימן רס"ג ס"ה ברמ"א), דומיא דציצית (סימן ח' במ"ב ס"ק מ').

ו. וכבר מילתנו אמורה שמש"כ שאפשר לברך גם אחר ההדלקה זהו לשיטת המ"ב ודעימיה, ולדידן לא נקטינן הכי משום עובר לעשייתן וכאמור, אמנם במה שסיים שעדיף להדליק נר נוסף לברך עליו, יש לעיין אם מועיל להוסיף נר נוסף אחר שכבר קיים את המצוה בנרות הקודמים שהדליק אף שלא ברך עליהם, ואינו דומה לדין הנזכר לעיל במדליק כמה נרות ולא ברך ועדיין לא סיים להדליק כולם שיכול לברך לכו"ע, והוא מטעם שכל סילק ידו מההדלקה לא הסיח דעתו מהמצוה והברכה היא כוללת גם את נרות ההידור, וכן כתב בחזו"ע חנוכה (עמוד קלד) וכתב שכן כתב במנחת שלמה ח"ב (ס' נג עמוד ריג:), משא"כ בסיים להדליק מה שחשב עליו מתחילה ואח"כ הסיח דעתו יש לומר שאינו יכול לחזור לברך אם נאמר שאינו מברך על הנרות הדולקים. ואף לשיטת הרמ"א בסימן רס"ג ס"ח שס"ל שמברכים על תוספת אורה, זהו לאחר שלא קיים עדיין את המצוה וכש"כ שם שו"ע ב' או ג' בעלי בתים, משא"כ באחד שקיים מצות הדלקת הנר והסיח דעתו מהמצוה שאינו מברך על תוספת אורה, דלא מציינו שתיקנו יותר מפעם אחת לקיים מצות הדלקת הנר, וכמו שלא מציינו מי שיכתוב שבערב שבת אם הדליק וסיים את ההדלקה ואח"כ נמלך להוסיף את הנרות לתוספת אורה שיברך שוב, והגם שמצינו לאלוה רבה (בסימן תער"ב ס"ק ז) גבי נר חנוכה שס"ל שיכול לברך נרות ההידור בסבור שלא יהיו עוד נרות ואח"כ הזדמן לו נר

אמנם רבנו מופת הדור בספרו חזון עובדיה חנוכה [עמ' קל"ג] כתב על התשובה הנ"ל של רע"א וז"ל: אע"פ שיש סיוע מספר הפרדס לרבינו אשר בר חיים (שער ט פ"ד, ע"מ צב) שכתב הרי שהדליק נרות חנוכה ולא בירך, כל זמן שהנרות דולקות חוזר ומברך. ע"ש וכן דעת הפרי מגדים (א"א ס' רס"ג ס"ק י"א). וכ"כ בספר שבילי דוד (ס' תרע"ו ס"א). מ"מ אין להורות כן למעשה כי מצאנו לרבינו אברהם בן הרמב"ם בתשובה (ס' פג עמוד קכב) שכתב להדיא, שמי שהדליק נר חנוכה, ושכח ולא ברך עובר לעשייתו, אסור לו לברך אח"כ, וכן מוכח מדברי הל"ק"ט ח"א (ס' ג) ויד אהרון (ס' תרע"ו). וק"ל ספק ברכות להקל וכו', וזכר לדבר מה שאמרו בשבת קלג: המל בשבת, כל זמן שהוא עוסק במילה, חוזר בין על ציצין המעכבים את המילה, בין על ציצין שאינן מעכבים את המילה, פירש על ציצין המעכבים חוזר על ציצין שאינן מעכבים אינו חוזר. וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות מילה ה"ד), וציצין שאין מעכבים הם בבחינת הידור מצוה, הילכך כל זמן שעודנו עוסק במילה גם הציצין שאין מעכבים הם בכלל מצות המילה שדוחה שבת, דכולה חד מילתא היא, משא"כ כשסילק ידו אינו חוזר על ציצין שאינם מעכבים, דהוי כהתחלה בפני עצמה, ולא ניתנה שבת להידחות עליה. וה"נ כל זמן שעוסק בהדלקת נרות חנוכה אם לא ברך עובר לעשייתו מברך על ההידור, דכולה חדא מילתא היא. אבל אם סילק ידו חלף הלך לו, ואח"כ נזכר ובא להדליק ההידור בלבד אינו מברך. וכן העלה בספר ברכת יוסף ידיד ח"ג (עמוד קפג). ע"כ.

ה. והן אמת שראיתי בספר שמירת שבת כהלכתה (ח"ב עמוד סא) שכתב "הדליק נרות יו"ט ושכח לברך עליהם בשעת הדלקה מותר לברך כל זמן שהנרות דולקים", ובהערה כד כתב שם: שלגבי יו"ט כל זמן שהנר דולק, הוא שעת היתר, וגם אחר גמר הסעודה י"ל

הידור, כבר מבואר בב"י (ס"ט תערב) וז"ל: כתוב באורחות חיים (חנוכה ס' ע), מי שלא הדליק נ"ח בלילה השלישי אלא שני נרות, זה היה מעשה בלוגיל והחמירו עליו שידליק מה שהחסיר להדליק, ומיהו א"צ לברך, כי הברכה שהיתה בתחילה על חיוב כל הנרות נעשית. ע"כ, ובחזו"ע חנוכה (עמ' קלה) כתב שכיוצא בזה כתב הגאון ר' ישראל מאיר מזרחי בשו"ת פרי הארץ ח"ג (ס"ב), והביאו הברכ"י (סימן תרעא אות ג), וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח ס' ר"ה) ד"ה הנה.

ואינו דומה למש"כ לעיל בנטל לולב ולא בירך עליו שיכול לברך על הנענוע אף שיצא ידי חובה בנטילה הלולב, דזו מטעם שדעתו מראש היתה גם לנענע את הלולב שכך הוא המנהג, משא"כ בהסיח דעתו שכבר יצא כבר לא יוכל לברך שוב מפני שכבר קיים את המצוה, וכ"כ בחזו"ע סוכות (עמוד שנא) שבשו"ת משנה הלכות ח"ה (ס' עט) כתב שאם הוא נוהג כהספרדים שאומרים הושענות מיד אחר ההלל, שאז אין היסח הדעת, אזי רשאי לברך. ע"כ וכתב עוד בחזו"ע שם שאם סיים ההלל והנענועים, והקיף את הס"ת באמירת הושענא, שוב אינו רשאי לברך על הלולב, וכמ"ש הרב ביכורי יעקב (ס"ק כ). ואע"פ שהתוס' (סוכה לט.) כתבו, ועוד דאמרינן להלן (מא:) שמנהגם של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא ק"ש ולולבו בידו, נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו וכו', ואע"פ שכל אלו הדברים אינם מעכבים, מ"מ הואיל ויש בזה מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתו. ע"ש וכן הוא בשבה"ל (ס' שסו), וכ"כ הריבב"ן (בגנזי ראשונים סוף עמוד רסז), וכן פסק בערוך השולחן (ס"ק יג) שאם שכח ולא ברך יברך בעודם בידו, שכל זמן שהם בידו מקרי המשך מצוה ע"כ. וסיים בחזו"ע שמ"מ מדברי כמה פוסקים שהסתמכו על הנענוע, ולא כתבו משום

חיבוב המצוה במשך כל היום. משמע דלא ס"ל הכי וסב"ל. ועיין בשער הציון (ס' תרנא אות לב). ע"כ. וא"כ יש לומר שה"ה שבנד"ד אף שיש מצוה בתוספת אורה וכאמור, ואף אם ידליק בחדר שלא הגיע אליו אורה מקודם, לא תקנו לברך באותו בית יותר מפעם אחת, וכן כתב הגרי"ח בשו"ת רב פעלים [ח"ב סימן נ ד"ה ואם תאמר] שברכה אחת פוטרת כל החדרים אף שצריך שגם בהם יהיה אורה כדי שלא יתקל, והוכיח ממה שכתב שו"ע סימן תל"ב סעיף ב' וז"ל: בדין בדיקת חמץ שבברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים, ואם בעה"ב רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך, ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך ברכה שבירך בעה"ב ע"ש, וכתב הרב עולת שבת סק"ב, דמשמע מלשון הרא"ש שצריך לעמוד אצלו, ונראה כי למצוה מן המובחר קאמר, שיעמדו אצלו ויענו אמן אחר ברכתו ולא לעיכובא, וכ"כ במהרי"ל ע"כ ע"ש. נמצינו למדין מזה, דברכה של בעה"ב פוטרת בדיקה של כל החדרים, אע"פ שאינו בודק אותם הוא בעצמו, אלא אחרים בודקים, ואע"פ שאותם הבודקים לא שמעו הברכה מפיו, כי מ"ש שצריך לעמוד אצלו הוא למצוה מן המובחר ולא לעיכובא, ולפ"ז נמצא נ"ד דמי ממש לדין בדיקת חמץ הנו', דגם הכא בנ"ד אע"ג דבחדר האכילה יש חיוב יותר דלכך הברכה צריכה להיות בהיכא דאחר מברך, עכ"ז גם שאר החדרים של שינה וכיוצא חייבין להדליק בהם מן הדין², ורק הברכה אחת לכולם, כי מה שמברכת האשה בחדר האכילה מספקת בעבור כל ההדלקה של שאר חדרים, ואע"פ שאחרים מדליקים אותם, כיון דמדליקים אחר ברכה שברכה האשה בחדר, אין צריכין לברך, וכו' ובשם הרב חק יעקב כתב שאין לברך על מצוה אחת שתי פעמים ע"ש עכ"ל, וא"כ בנד"ד אף שלא ברכה בתחילה מ"מ כיון שהסיחה דעתה מההדלקה הראשונה, אין

ב. וכן כתב המ"ב ס"ק שם ב', וראה בזה עוד בשו"ת אז נדברו ח"ה סימן א-ב, ובשו"ת שבט הלוי ח"א סימן נ"ב.

קם דינא שמי שהדליקה נרות יו"ט ולא בירכה ולא חשבה מקודם להדליק יותר נרות, והסיחה דעתה מהדלקת נרות, לא תוכל שוב לברך על הדלקת נרות, אף אם תרצה להדליק שוב ביו"ט בחדר אחר, כיון שכבר יצאה ידי חובת המצוה וברכות לא מעכבות, אבל אם לא סיימה את הדלקת הנרות ובעודה עסוקה בהדלקה נזכרה שלא ברכה תוכל להדליק את הנרות שנותרו לה בברכה.

הברכה מעכבת לדין הספרדים שלא מברכים אחר ההדלקה, ומימלא לא תוכל לברך בחדר אחר (אא"כ יש אורח וכן בת נשואה או כלה שמיחדים להם חדר בבית שיוכלו הם לברך בחדרם אם לא ברכו קודם, משא"כ בעלת הבית ואפילו הבעל מפני שיצא ידי חובה מכח ההדלקה הראשונה של בעלת הבית שהיתה שלוחה של כל בני הבית להוציאם ידי חובה בהדלקתה).



סימן צב

(שו"ע אורח חיים סי' ש"ח ס"ג וס' תרס"ז ס"א)

לפעמים משתמש בו להיתר, כגון קדירה, שעיקרה נעשה לבשל בה, אבל אם דרך הכלי להשתמש בו לאיסור ולהיתר, אלא שלאיסור משתמשים בו יותר, מנין לנו שמקצה דעתו ממנו, והלא עשוי גם הוא למלאכת היתר. וצ"ע. ע"כ. והמהרש"ם בדעת תורה (סימן שח סעיף ד) הסכים לדברי הפרי מגדים דאזלינן בתר רוב תשמישו. ע"ש. ועיין בספר גדולות אלישע (סימן שח ס"ק יט) שכתב שמאחר שהח"א והקיצור ש"ע כתבו, שהקדירה מלאכתה לאיסור ולהיתר, ודינה ככלי שמלאכתו להיתר, המיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. וכן המנהג פה בגדאד לטלטל הקדירות מחמה לצל. ע"ש. וע"ע בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ סעיף טו הערה לו) שכתב קדירה ששומרים בה אוכלים אף שלא בזמן הבישול, דינה ככלי שמלאכתו להיתר ולאיסור. ומותר לטלטלה אף מחמה לצל, ואין לאסור טלטול מחמה לצל אלא במחבת שמשתמשים בה רק לצורך בישול. ע"ש. לפי זה נראה שיש מקום להקל כהמשנה ברורה. ולכאורה נראה לפע"ד להוכיח עוד להתיר כדברי המשנה ברורה, ממ"ש האורחות חיים (הלכות שבת סי' שסח דף נו ע"ד), שופר מותר לטלטלו, הואיל וראוי לגמוע בו מים. וכ"כ באהל מועד (דף נ ע"א נתיב ג). וזהו כמ"ש התוס'

שאלה:

נשאלתי בדין המתארח אצל חברו בליל שבת והביא עמו קדירה האם מותר להחזירה לביתו בליל שבת.

תשובה:

מז' שלקח קדירה שיש בה תבשיל לאכול אצל חברו בליל שבת ונשאר מעט מהתבשיל מותר לו להחזירה לביתו לאחר הסעודה, ואם נקה את הקדירה ולא מוצא מה להשים כגון מים ופירות לא יחזירנה לביתו בשבת.

בדין זה יש לדון מדין טלטול הקדירה לאחר שרוקנו ממנה את המאכל האם דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, וכן יש לדון האם יש בהחזרת הקדירה לביתו משום מכין משבת לחול.

א. הנה בדין טלטול הקדירה כתב מרן מופת הדור זצוק"ל בחזו"ע (ח"ג עמוד נא) דהמשנה ברורה בביאור הלכה (סימן שח סעיף א) כתב, אחר שהביא מ"ש הפמ"ג שכלי שרוב מלאכתו לאיסור, אף שלפעמים משתמש בו להיתר. מ"מ הוי בכלל כלי שמלאכתו לאיסור היינו שעיקרו הוא רק למלאכת איסור ורק



(שבת לה סע"ב) בשם רש"י, ששופר הוא כלי שמלאכתו להיתר, אבל התוס' לא כתבו כן. והכי איתא בהגהות אשרי שם, שאף לרש"י אין השופר מותר לטלטל אלא לצורך גופו ומקומו, כדין כלי שמלאכתו לאיסור. ועיין במאירי ובחידושי הרשב"א שם. ודו"ק. והכל יודעים שהשופר רוב מלאכתו לתקוע בו, שהוא דבר האסור בשבת, ורק לעיתים רחוקות גומע בו מים. (מיהו הרמ"א בהגה (סימן שח סעיף ד) פסק שאסור לטלטל שופר כי אם לצורך גופו ומקומו. וכן פסק בסימן תקפח ס"ה. ועיין במאמר מרדכי (סימן שח' סק"ו) ובשו"ת עמק הלכה (חאו"ח סימן צד בד"ה לכאורה). ודו"ק). ולא יהא אלא ספק, ספק דרבנן לקולא. וכמ"ש בתשובה מאהבה חלק ב (דף כ ע"ג) בשם הגאון ר' יהונתן אייבשיץ בספר בינה לעתים (פרק ב מהלכות יו"ט), דלדין דקי"ל כרבי שמעון, אין איסור מוקצה אלא חומרא בעלמא מדרבנן. וכ"כ בספרו כרתי ופלתי יו"ד (סימן צ"ט סק"י) ד"ה וליישב. וכ"כ בספר ילקוט הרועים (מערכת מוקצה דף מ ע"ד). עכ"ל. ואם כן סתם קדירה משתמש בה להניח בה את המאכל אחר הבישול, עד שמסיים את התבשיל, ומימלא הוא ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, ומצד טלטול הקדירה יש להקל, ובפרט אם נשאר בה מהתבשיל וכמו שכתב במשנ"ב ברורה (שם ס"ק כ).

ב. ומצד מכין משבת לחול כתב מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בילקוט יוסף חלק ד (כרך ד עמוד יח) וז"ל: יש לדון במי שאוכל בשבת בבוקר אצל אחרים והסיר מעליו את הטלית גדול אם מותר לחזור וללבושו כדי להביאו לביתו או לקחתו תוך בית שחיו, למי שסומך על העירוב שלא יצטרך במוצאי שבת לבוא במיוחד לבית זה ליקח את הטלית, והנה בילקוט יוסף שבת כרך ב' (עמוד ריח) כתב להקל בכיו"ב לענין הליכה לביתו אחר התפלה עם טלית, אך שם אינו עושה מעשה מיוחד המראה על הכנה בשבת למחר, ומאחר ולבושו דרך מלבוש כהאי גוונא נראה דלא הוי הכנה, מה שאין כן בנידון דידן שחוזר ומתעטף

בטלית במיוחד בשביל לקחתו לבית לצורך מחר, ולכאורה יש לחוש בזה לאיסור הכנה, ואין לומר שבדבר של מה בכך ליכא איסור הכנה ורק פעולות שיש בהם טירחא כמו הצעת המטה והדחת כלים בזה נאסר משום הכנה, דזה אינו שהרי המגן אברהם (סימן תרסז סק"ג) כתב לאסור להביא יין מיום טוב לחברו, וכן כתב במנהגים, והמהרי"ל אסר לחפש בספר תורה משבת ליום טוב משום הכנה, וסיים שם המגן אברהם ועיין עוד בסימן תטז סעיף ב', שנתבאר שם בשולחן ערוך שאסור לומר כלום ביום טוב מפני שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אפילו בדיבור ע"כ, ולפי זה כל שכן בנידון דידן שעושה מעשה בלבישת הטלית, ומבואר עוד דגם בדבר שאין בו טירחא כלל כמו בהבאת יין איכא בזה איסור הכנה, ולא דמי למה שכתב המגן אברהם סימן (תק ס"ק כג) להתיר להדיח בשר ביום השלישי לשחיטתו שחל ביום טוב, דאף שעושה כן לצורך מחר מותר כיון שיכול לבשלו בו ביום ולא ניכר שעושה לצורך חול, דלא דמי להדחת כלים משום דשם עושה מעשה בידיים שמדיחם מה שאין כן כאן שרק שופך עליהם מים ודיו ע"ש, דשאני מעשה שפיכת מים על הבשר שאינו ניכר שעושה כן לצורך מחר ממעשה הבאה, (וע"ש במחצית השקל שהוסיף שהמעשה שהאדם עושה הוא רק שפיכת המים, ומה שצריך שהבשר ישהה חצי שעה במים הרי זה נעשה ממילא ואין זה מעשה האדם ע"ש), וכיוצא בזה כתב בספר אורחות רבנו הקהלות יעקב (עמוד קסז) שלא רצה להכניס את הסידור לתוך המגירה שבסטנדר אחר שנועלים אותה לצורך מחר, ורק אם היו משאירים את הסטנדר פתוח היה מכניס לתוכו את הסידור ע"ש, ובאמת שראיתי מי שכתב לאסור בנידון דידן, והוא על פי המבואר בשלחן ערוך סימן (תרסו סעיף א') דבחוף לארץ שאוכלים בסוכה בשמיני עצרת מן המנחה ולמעלה מוריד כליו מסוכתו ומכניס לתוך ביתו משום כבוד יום טוב, ומבואר במגן

לכית הכנסת לצורך הלילה ע"ש, והיינו דדמי להבאת השולחנות דשרי, (וראה במחצית השקל מה שכתב בכוונת דברי המגן אברהם) וע"ש באליה רבה שכתב על דברי הלבוש ואין לפנות וכו', אבל המהרי"ל והגה"מ כתבו שיביא השלחן לבית ובלילה יסדרם וכו', ומצאתי בפסח מעובין (סימן קכח) שכתב על דברי הרמ"א לא ראיתי נזהרים בזה, וכנראה שהבין לשון הרמ"א כהמגן אברהם ע"ש ועיין עוד שם בשערי תשובה וע"ש בא"א שכתב להעריך הדף ולסדרו ממש אסור וכו' וע"ש מה שכתב על דברי האליה רבה, ובערוך השלחן (סימן תרסז סעיף ב') כתב דבשמיני עצרת כשמורידין הכלים מן הסוכה אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך הלילה דהוי הכנה, ודי במה שהתרנו להורידם מהסוכה ביום משום דאי אפשר בלילה אבל להעמידן ולהעריכן אסור עד הלילה, וזהו כשההורדה הוי דבר בפני עצמו וההערכה דבר בפני עצמו, אבל אם בעת ההורדה מעמידן על מקומן לית לן בה דאין בזה עשייה מיוחדת וטירחא בפני עצמה, ובזה מתורץ מה שהקשה המגן אברהם (סק"ג) מדברי המהרי"ל ע"ש, ומשמע דכל היכא דאי אפשר בלילה ליכא בזה איסור הכנה אבל אם אפשר בלילה, גם בהבאה איכא איסור הכנה, ובאמת שכן מבואר מדברי הפוסקים לענין הבאת המגילה לבית הכנסת בערב פורים שחל בשבת שכתבו לאסור בזה אם לא שקורא במגילה בשבת גופא, וראה במחצית השקל (סימן שח סק"י) ובמור וקציעה ובשערי תשובה (סימן תרצג), ובשדי חמד (אסיפת דינים מערכת פורים סימן ה') ובילקוט יוסף חלק ד' שבת ב' (עמוד רטז), שגם לענין הבאה איכא איסור הכנה, אך יש לומר דכל זה אינו אלא כשניכר שמביאו לצורך חול כמו בהבאת המגילה שניכר לכל שמביאו לצורך הקריאה במגילה בלילה, וכן בערב תשעה באב שחל בשבת שכתבו האחרונים שאין להביא את סידור הקינות בשבת אלא אם כן מעיין בהלכות שבסידור וכדומה, דבזה ניכר שמביא לצורך הלילה אבל

אברהם דאין זה סותר למה שכתב הרמ"א (סימן תרסז סעיף א') דאסור להכין מיום טוב ראשון לצורך יום טוב שני, ולכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דיש לחלק בין הבאה לבית גרידא שמניחם מפורקים דמותר מפני כבוד יום טוב, לבין סידור השלחן על רגליו וסידור השולחנות והספסלים דאסורים כמו שאר הכנות ע"ש, ומשמע מדברי המגן אברהם דהאיסור הוא דוקא לסדרן אבל להעמידן מותר מפני כבוד יום טוב, ועיין בשו"ת מהרי"ו (סימן קצג) שהזהיר שלא לסדר את השלחן והכלים בשבת ערב פסח לצורך ליל הסדר שאין שבת מכין ליום טוב וכן הוא בכנסת הגדולה ובפרי חדש סוף סימן תמד, ועיין בשו"ת פרי השדה (חלק ב' סימן פח) אולם בכנסת הגדולה שם כתב שאין העולם נזהרים בזה, והמהר"ח פלאג"י בחיים לראש (עמוד יז) כתב שיש לדון לכף זכות כי אין להם בתים ועליות מרווחים, ומה יעשו כיון דצר לו המקום ללון, והטוב הוא דאחר שעה י"ב יסדרו הכל, אך מי שחננו ה' שיש לו בתים ועליות ראוי לו לסדר הכל קודם מערב שבת, וחסידים ואנשי מעשה דברכם ה' בעושר נוהגים שיש להם חדר מיוחד לשבת קודש ששם יושבים ואוכלים כל הסעודות, ואסמכוה אקרא ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם, אל תיקרי לדורותם אלא לדירתם והוא דבר גדול שלא לשכוח מהשבת כי המקום גורם, וכמו כן יש נוהגים בלילי פסח שיש להם חדר מיוחד לסדר הלילה ואם ירצו להכין הכל יום או יומיים מקודם אין להם שום עיכוב אשרי מי שזכה ע"כ.

אולם האליה רבה (סימן תרסז אות ה') תמה על חילוק המגן אברהם הנ"ל דמאי שנא מדין חיפוש הספר תורה דאסור מיום טוב לחברו, ובסימן (תקיד ס"ק כב) העיר עוד על מה שכתב המגן אברהם (ס"ק סו) שאסור להכין הנרות מיום טוב ראשון ליום טוב שני, דמאי שנא מההוא דסימן תרסז וסיים ועל כל פנים נראה לי דמותר להביא נרות מביתו ביום טוב ראשון

שורת עריל תנח

בהבאה יש להחמיר ורק אם אינו ניכר שעושה כן לצורך הלילה שרי בהבאה, ולכן מותר להוליך העירוב ביום טוב ראשון לסוף התחום לצורך יום טוב שני (עיין סימן תטז סעיף ב') ובט"ז שם ואין זה סותר למה שכתב המגן אברהם לאסור להביא בשבת את היין להבדלה, דזה ניכר שעושה כן לצורך הלילה, ולפי זה בנידון דידן שאינו ניכר שעושה כן לצורך יום אחר ליכא בזה איסור הכנה, ומה גם שבכל עת שלובש הטלית מקיים מצוה, ושמא הוי מכין לשבת עצמה לקיים כעת המצוה, ועיין בשמירת שבת כהלכתה חלק א' (עמוד שעב הערה קצ) שהביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שכל דבר שאין בעשייתו משום טירחה, וגם רגילים לעשותו מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו מותר לעשותו בשבת, ובלבד שלא יאמר בפירוש שהוא מכין משבת לחול, דמכיון שאנשים רגילים לעשותו מבלי לחשוב על הצורך שרי אפילו לצורך חול ע"כ, ולפי זה אף אם מתעטף בטלית במיוחד כדי לחזור עם הטלית לביתו כיון שעושה כן דרך מלבוש ורגילים לעשותו מבלי לחשוב על ההכנה שבדבר יש לומר דשרי. עכ"ל. ולפי זה אם נשאר מהתבשיל בקדירה אינו ניכר שעושה כן משום הכנה לחול, ולכן יקפיד להשאיר בקדירה מעט מהתבשיל, ויהיה מותר להחזירה לביתו בלא פקפוק.

אם אינו ניכר שמביא לצורך הלילה יש לומר דבהבאה בעלמא ליכא איסור הכנה, ולפי זה בנידון דידן שאינו ניכר שעושה כן לצורך הלילה שהרי הרבה נוהגים לילך בשבת עם טלית עליהם מבית הכנסת לביתם, וגם הוא אינו חושב כעת על ההכנה למחר, ליכא איסור הכנה, ותדע שהרי הארחות חיים סימן (תרנד סק"א) כתב שביום טוב ראשון של סוכות מותר להחזיר את ארבעת המינים למים אחרי נטילתם הגם שתצמח לו תועלת מזה שהם לא יכמושו ויהיו ראויים לו למחרת ע"ש, ומבואר דכל שאינו עושה המעשה לשם התועלת שתצמח לו מזה אלא כך הוא הרגילות לעשות מבלי לחשוב על התועלת שבדבר ליכא בזה דין הכנה, וממילא גם בנידון דידן כך היא הרגילות לילך אחר התפלה לבית עם טלית שעליו ואינו עושה כן במטרה להכין מהיום למחר ממילא אינו בכלל איסור הכנה, ועיין בחיי אדם (כלל קנג סימן ו') דמבואר מדבריו שאם יהיה לו טירחא מרובה להביא בלילה מותר להביא בשבת אם הוא לצורך מצוה ואין בזה איסור הכנה, דלא חשיב הכנה אלא כשגומר איזה דבר, ולכן כשמוריד השולחנות לביתו לא הוי הכנה מה שאין כן לסדרם ולהכניסם שם במקומם ולהניח הטבלא על הרגלים, או לחפש הספר תורה מיום טוב לשבת דאסור משום הכנה, ואמנם אם ניכר שעושה כן לצורך הלילה אף

סימן צג

(שו"ע אורח חיים סי' תנח)

המובחר הוא, אולם מי שאין באפשרותו להשיג אלא מצות שנעשו קודם חצות היום יוצא בהן לכתחילה, וכמנהג רוב בית ישראל.

בחזו"ע (דיני אפיית המצה עמוד קסז) כתב מנהג ישראל שאין לשין ואופין את מצת המצוה שיוצאין בה בליל פסח אלא בערב אחר חצות היום שהוא זמן הקרבת הפסח, מפני שהמצה

שאלה:

נשאלתי האם אפשר לצאת לכתחילה במצות מצוה שנאפו קודם ערב פסח אחר חצות.

תשובה:

מי שאפשר לו ללוש או לקנות מצות שנאפו לאחר חצות היום של ערב פסח מצווה מן

הוקשה לפסח שנאמר צלי אש ומצות, וכיון שהפסח אינו נשחט אלא משש שעות ולמעלה, שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" אף המצה כן. ואף בערב פסח שחל בשבת לשין ואופין את מצת המצוה בערב שבת אחר חצות היום. ומכל מקום אין זה אלא לכתחילה ולמצוה מן המוכחר, אבל בדיעבד יוצאים ידי חובה גם במצה שנאפית קודם ערב פסח וכו'.

ולכאורה נראה מלשון מופת הדור זצוק"ל שמצה שנאפית קודם חצות היא בדיעבד, ונראה שקשה לומר שמנהג רוב בית ישראל לקיים את מצת המצוה הוא רק בדיעבד, אולם מהמבואר בהערה שם נראה שיתכן (דשמא הלשון לאו דוקא) שכתב לשון בדיעבד רק כדי לציין שכן סוברים חלק מהגאונים והראשונים ושדעת רש"י בספר הפרדס (דף יד ע"א) ובשו"ת הגאונים (סוף סימן כ"ד) הביאו בדעה אחת ובמרדכי (סוף פרק קמ"ה דפסחים סימן תקמ"ג) בשם ר' שמשון משאנץ ורב יהודאי גאון והטור (סימן תנ"ח) בשם ראבי"ה שלא יוצאים ידי חובה במצות שנעשו קודם חצות היום.

אמנם בשו"ת מעשה הגאונים שם בשם ר' אליעזר הגדול ובשו"ת רבנו שמואל הכהן ובשם ספר בשר ע"ג גחלים ובמרדכי שם ובאור זרוע (חלק ב' דף נט ר' עמוד א' ובסימן רנ) ובשם ר' יהודה בר יצחק ורבנו יצחק בר שמואל ור' ברוך בר יצחק ובשבולי לקט (סימן רי"ג) בשם הגאונים ובספר המכתם (פסחים לה.) ובמאירי (שם לח:) וברבנו מנוח (פרק ו', הלכות מצה) וברדב"ז חלק ו' (סימן ב' אלפים רי"ג) בדעת רש"י כתבו שאינו אלא לכתחילה ולמצווה מן המוכחר לעשות המצות אחר חצות אבל יוצא ידי חובה במצות שמכין לפני חצות שאין ההיקש של מצות לפסח אלא לאכילה ולא לעשייה.

וכן נראה בדעת השולחן ערוך (סימן תנ"ח) שכתב שנוהגים שלא ללוש מצת מצווה בערב

פסח אלא לאחר שש שעות שאינו אלא למצוה מן המוכחר, וכדעת האחרונים הב"ח, ופרי חדש, ומאמר מרדכי וערך השולחן, וחוקת הפסח, ושולחן ערוך הגאון ר' זלמן, ובשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן ק"ס) שכתבו שהזמן אחר חצות אינו לעכובא. וכתב בחזו"ע (שם) ויחידי סגולה שנוהרים לאפות לעצמם מצת מצוה בערב פסח אחר חצות מנהג ותיקין הוא ואין לבטלו. ע"כ. וכן שמעתי (ערש"ק פרשת תזריע התשע"ד בתוכנית שו"ת קול ברמה) מחתנו הרה"ג אהרון בוטבול שליט"א שאמר כן שיוצא לכתחילה במצות מצוה שנאפו לפני חצות, והעיד שכמה פעמים היו מצות שנאפו לפני חצות ומצות שנאפו אחר חצות לפני מרן זצוק"ל, ולקח דוקא מאותן שנאפו לפני חצות מטעמים אחרים, אמנם מו"ר מרן הראש"ל הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א מר בריה דרבינא (מוצש"ק פרשת תזריע התשע"ד) נשאל בזה והשיב שיוצא לכתחילה במצות מצוה שנאפו לפני חצות היום בערב פסח, וכעת ראיתי שכ"כ בספרו החדש ילקוט יוסף (פסח ח"ב עמוד תקצז) שבנוסף לאמור שיש גם סברא לומר שבזמנם שלא היה להם אמצעי הקפאה זמינים, אם לא יאפו המצה סמוך לערב, תהיה יבשה או מיושנת, וחסר הרבה בהידור המצוה, וכמש"כ בת' הגאונים הנ"ל שחביבה מצוה בשעתה כדי שיאכל מצה חמה, מה שאין כן בזמן הזה, שמקפאים את המצה אחר אפייתה, ומוציאים אותה סמוך לעריכת הסדר, והיא נשמרת בטריותה. ובפרט אם בכל השנה אופה לו בכל יום, כדי שתהיה לו פת טריה, איך תגרע מצות מצה, וכיו"ב כתב בערוך השולחן (תנ"ח, ס"ג) ע"ש. אולם בענין מנהג מרן זיע"א בזה כתב עדותי נאמנה שבמשך השנים נהגנו בני המשפחה לאפות מצות אחר חצות היום בערב פסח, ומרן זיע"א היה אוכל דוקא ממצות אלה, ולא היה חושש שמא לא נזהרו ממשוהו חמץ. (דבלאו הכי דעת מרן שחמץ משש שעות ומעלה בטל בשישים ואינו חוזר וניעור).

סימן צד

(שו"ע יורה דעה סי' קפ"ג ס"א וסי' ק"צ ס"א וסי' קצ"א ס"א)

שאלה:

נשאלתי מאשה שראתה בימי ליבונה בלא הרגשה בעת הטלת מי רגלים כמין זיבה שיוצאת מגופה ובאמצע המראה נראה כמראה דם, האם יכולה להמשיך למנות ימי ליבונה.

תשובה:

אשה שראתה בימי ליבונה בלא הרגשה בעת הטלת מי רגלים כמין זיבה שיוצאת מגופה ובאמצע המראה נראה כמראה דם, תמשיך למנות ימי ליבונה, ולא תחוש למראה שראתה, מכיון שיש כאן כמה ספיקות, שמא מראה זה שראתה בעת הטלת מי רגליה ממכה הוא וטהורה, ואת"ל שאינו ממי רגליה שמא אין בכתם שיעור של גרים ועוד, וכיון שלא הרגישה ביציאת המראה ספק טומאה מהמראה זה הוא רק מדרבנן, ואולינן לקולא אפילו בתוך ג' ימים ראשונים לימי ליבונה. והויא בחזקת טהרה.

אין האשה טמאה מהתורה אלא בהרגשה

א. מבואר בנדה (ז): אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה, שנאמר דם יהיה זובה בבשרה, עד שתרגיש בבשרה. והקשו שם מדתנן הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה, ואף על גב דלא ארגישה, אמר ר' ירמיה מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן.

וכ"פ הרמב"ם (פ"ט מאיסורי ביאה הלכה א-ב) וז"ל: אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה וכו', ותהיה טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד, ואם לא הרגישה ובדקה ומצאה הדם לפנים בפרוזדור ה"ז בחזקת שבא בהרגשה וכו'. ושם בהלכה ב' כתב ומדברי סופרים שכל הרואה כתם דם על בשרה או על בגדיה אף ע"פ שלא

הרגישה אף על פי שבדקה עצמה ולא מצאה דם ה"ז טמאה וכאילו מצאה דם לפנים בבשרה, וטומאה זו בספק שמא כתם זה מדם החדר בא. וכ"פ הטור והשולחן ערוך (סימן קפג סעיף א).

ומרן מופת הדור זצ"ל בטהרת הבית (חלק א עמוד ז) כתב בשם שו"ת מהר"ם מלובלין (סימן ב) שמן התורה הכל תלוי בהרגשה, וכל שלא הרגישה אף על פי שהדבר ברור שהדם יצא מגופה טהורה מגזירת הכתוב דכתיב בבשרה עד שתרגיש בבשרה והוכיח מדברי הרמב"ם הנ"ל והגהות מיימוני שם. וכ"כ בשו"ת שב יעקב (סימן לו) ובתשובת הגאון רבי גבריאל אב"ד מיץ (שם סימן לז).

אמנם הסדרי טהרה (סימן קצ ס"ק צ"ג בד"ה וטרם אכלה והלאה) העלה שהעיקר כפירוש רש"י שלרב אשי לא בהרגשה תליא מילתא, אלא אם יצא מגופה בודאי אפילו בלא הרגשה טמאה מן התורה, שענין הרגשה הוא רק בא לברר שיצא הדם מגופה ולא מעלמא, וכל שבודאי יצא מגופה טמאה מן התורה. ע"כ. וכן מוכח בתוספות רי"ד נדה (ז):.

אולם החכמת אדם (בינת אדם סימן ט') ובספר פרי דעה (בפתיחה להלכות נדה שער ג') כתבו לדחות את דברי הסדרי טהרה וכן מוכח להדיא מדברי הרשב"א במשמרת הבית, שאפילו ודאי מגופה ראתה טהורה מן התורה, וכן כתב הט"ז (סימן קצ"ב סק"א) בשם הרב המגיד, וכן דעת הט"ז (ריש סימן קצ), והש"ך (שם סק"ג). וכן נראה דעת שאר האחרונים. וכן עיקר. ועיין עוד מש"כ בזה באורך בטהרת הבית.

שיעור הכתם שראתה בלא הרגשה כשיצא מגופה

ב. בטהרת הבית (שם עמוד ז) כתב שהכרתי ופילתי (בתפארת ישראל סק"א) כתב שכיון שנודע

שהאשה עומדת בחזקת טהרה אין לטמאה מספק, ודמי למאי דקיי"ל ביורה דעה (סימן צ"ח סעיף ב) אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולים לעמוד עליו ולשער, אם ידוע שהיה רובו היתר מותר, דספיקא דרבנן לקולא, והוא הדין כאן שיש לתלות שלא היה בו שיעור כגריס ועוד. ועי"ש.

וכתב עוד בטהרת הבית (שם עמוד שפה) שאפילו אם המעשה היה בתוך שבעה נקיים, הואיל ועשתה הפסק בטהרה, יצאה מחזקת טומאה לחזקת טהרה, וכמו שכתב בחידושי הרמב"ן (נדה ה.), ובחידושי הר"ן (שם) וכן הסכימו האחרונים, ובשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' (סימן ס"ז) כתב להקל בזה אפילו תוך שלשה ימים ראשונים לליבונה, ולא כמו שהסתפק בזה תשורת שי מהדורא דתניינא (סימן קלח) בג' ימים ראשונים דמעיינה פתוח עי"ש.

אשה שראתה דם בשעת הטלת מי רגלים

ד. בשו"ע (סימן קצ"א סעיף א') כתב האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה, בין שהשתינה והיא עומדת, בין שהשתינה והיא יושבת, הרי זו טהורה. ואפילו הרגשה גופה ונודעזעה, אינה חוששת, שהרגשת מי רגליה היא זו שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא. ועי"ש במה שכתב הרמ"א. וכתב הש"ך (שם ס"ק א) בדעת השו"ע שתלינן להקל בין מקלחת בין שותתת. ע"כ. ולפי האמור בנדון דידן כיון שיש כאן כמה ספיקות, שמא מה שראתה בעת הטלת מי רגליה הוא ממכה, ושמא אין בכתם שיעור גריס ועוד, ולא ראתה בהרגשה, והיא בחזקת טהרה, יש להקל שלא תחוש למראה זה.

לה בודאי שבא מגופה, אלא שלא הרגישה, אפילו בטיפת דם כחרדל טמאה משום כתם, וכמבואר בסימן קצ שאין צריך כגריס ועוד אלא רק להוציא מספק של דם מאכולת, אבל כשאין ספק למאכולת, אפילו בכל שהוא טמאה משום כתם. ע"כ. וכ"כ הסדרי טהרה (סימן ק"צ ס"ק ס"א בד"ה עוד ראיתי) והאורח מישור (ריש סימן קצ) והשערי דעה (סימן קפג סק"א) ובספר פרי דעה (בשפתי לוי סק"ב) ועוד ע"ש.

ובטהרת הבית דחה דבריהם שהרי בשו"ע (סימן קצ סעיף ו) כתב הא דבעינן שיעורא, בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה. וי"א שלא אמרו אלא בכתם הנמצא על חלוקה, אבל כתם הנמצא על בשרה בלבד, במקומות שחוששין להם, אין לו שיעור. ע"כ. והנה מרן בסברא ראשונה שכתבה בסתם, והיא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א, סובר דלא כסברת היש אומרים, שהיא סברת הרמב"ם, וכדקיימא לן סתם ויש אומרים הלכה כסתם. וכן מוכח עוד בדברי השלחן ערוך (שם סעיף ח), ואם כן אין מכאן ראיה שאם לא הרגישה שטמאה בכל שהוא, ולעולם יש לומר כדברי המנחת יעקב שאינה טמאה בלא הרגשה אלא בשיעור כגריס ועוד. וכן משמע מדברי הגהות מיימוני (בפרק ד' מהלכות איסורי ביאה אות כ') בשם מהר"ם. ע"כ.

אשה שראתה כתם שלא בהרגשה ונסתפקה אם יש בו שיעור כגריס ועוד

ג. בטהרת הבית (שם עמוד שפד) כתב בדין אשה שראתה כתם שלא בהרגשה ונסתפקה אם יש בו שיעור כגריס ועוד ואבד לה, נראה דתלינן שלא היה בו שיעור כגריס ועוד, מכיון

סימן צה

(שו"ע חושן משפט סי' א' ס"ב, תכ"א ס"ה, ש"צ ס"ה, ת"כ סי"ג, ל"ב)

שאלה:

נשאלתי בד"ן ילד מעל גיל יג' שנים שבעט בכדור, ופגע בבטן חברו שהיה מחזיק בידו מכשיר טלפון נייד, ומבעיטת הכדור או מהבהלה של הניזק עף הטלפון הנייד ופגע בשיניו, ונשברה לניזק השן, האם הבעט בכדור חייב בנוק.

תשובה:

א. אם היו המזיק והניזק משחקים יחד בכדור, המזיק פטור כיון ששניהם משחקים יחד ושניהם מוחלים זה לזה.

ב. אם לא שיחקו יחד, לדעת השו"ע חייב הבעט לשלם לניזק תשלומי ריפוי ושבת. בתשלומי ריפוי החניכיים המזיק חייב, ובתשלומי תיקון השן אמנם בית דין לא מחייבים אותו, אך עליו לפיים את הניזק בדמי התיקון כדי לצאת ידי שמים. ולדעת הרמ"א, אין מדרקקים בשומא לשלם ריפוי ושבת, אבל כופין את המזיק לפיים את הניזק לפי ראות הדיינים. חיוב התשלום נוגע גם אם הניזק היה מכוסה ולמעשה לא הוצרך לשלם על הטיפול בשינו. כמו כן ראוי שהמזיק יתפיים עם הניזק וישלם לו על הבושת והצער שנגרמו לו.

ג. אם לא היו משחקים יחד והכדור פגע בניזק, ומהבהלה של הבעיטה העיף הניזק את הטלפון הנייד שהיה בידו ופגע בשן שלו, המזיק פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וראוי למזיק לפיים לניזק, אבל אין בית דין מחייבים את המזיק.

הנה יש לחלק בין אם המזיק והניזק היו משחקים יחד בכדור, לבין אם המזיק בעט בכדור בלי ששחק עמו הניזק רק קיבל ממנו את המכה בכדור, וכשלא שיחקו יחדיו בכדור יש לחלק מכח מה פגע הטלפון הנייד בשיניו,

האם בעיטת הכדור היא שפגעה בטלפון הנייד ומכח מכת הכדור עף הטלפון הנייד ופגע בשיניו, וממלא הוי חציו של האדם, וחייב בדיני אדם דהוי כוחו של האדם וכוח כוחו, ובמקרה זה יש לדון בפגיעת שיניים האם חייב בהם נזק שלם, לבין מקרה שהבהלה מבעיטת הכדור היא שגרמה לניזק להעיף את הטלפון הנייד והוי מבעית את האדם שפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים.

אם המזיק והניזק היו משחקים יחד בכדור א. הנה כשהמזיק והניזק היו משחקים יחד בכדור, יש ללמוד דינם ממה שכתב הרא"ש בתשובה (כלל ק"א סק"ו) שניים שהתאבקו יחד והאחד הפיל חברו לארץ, ונפל עליו וסימא עינו של התחתון [בהפלתו] מה דינו. תשובה נראה דפטור מה' דברים אף על גב דקיי"ל אדם מועד לעולם היכא דהוי אנוס פטור, כדאיתא בירושלמי היה ישן ובא חברו ושכב אצלו, הראשון פטור בנזקי שני, ותניא גבי ב' שרצו בר"ה והזיקו זה בזה שלא בכונה פטורין, ובנדון זה שהתאבקו זה עם זה מדעת שניהם והזיקו זה את זה שלא בכונה, כי הדבר ידוע בב' מתאבקין יחד עיקר כוונתם שיפיל אחד לחברו, ואי אפשר לאדם לצמצם ולכוון שיפילו בנחת שלא יזק, כי בכל כוחם הם מתאבקים וכל אחד מהם מכוין להפיל חברו ומחלו זה על זה, ואדעתא דהכי התאבקו יחד ע"כ. והביאו הטור (בסימן תכ"א סק"ז), ופסקו מרן השו"ע בחו"מ (שם סעיף ה) שניים שנתאבקו יחד, ואחד הפיל חברו לארץ, ונפל וסימא את עינו, פטור, וכתב מרן בבדק הבית וז"ל: ויש לגמגם על תשובה זו כי מתחלה נתן טעם לפטור מפני שהוא אנוס, ומה שהביא ראיה מהירושלמי, ומההיא דשניים שרצו (לב.) אינם ראיות, דשאני הכא שנתכוון להפילו ועלול הוא להיות ניזוק על ידי ההפלה, ואחר כך נתן טעם מפני שמחלו זה לזה, וטענת

שלהרמב"ם (פרק ה' מהלכות חובל הי"א) והשו"ע (סימן תכ"א סעיף י"ב) בקטע ידי על מנת לפטור לא מהני היינו באמירה בעלמא, משא"כ כאן [דמשמע בגלל שניהם מתאבקים מוכיח יותר על המחילה ההדדית], ועוד בגלל שניהם מתאבקים הניזק מסייע בעצמו למזיק להזיקו.

ואם נאמר שכל טעם מספיק בפני עצמו תהיה נפקא מינה בין הטעמים, בעניין הצופים במשחקים בכדור, דלטעם שניהן מוחלים זה לזה אפשר לומר גם בצופים בסמוך למקום המשחקים למיניהם מוחלים על הזיק שיכול להגרם להם, כגון בעף הכדור אליהם והזיקם וכיו"ב, אולם לטעם שניהם עושים מעשה, כאן הצופים לא עושים מעשה ויש לחייב את המזיק.

ובלבד ובערך שי (סימן תכ"א סעיף ה) כתבו שברא"ש יש שני טעמים לפטור, וצריכים את שניהם כי הם משלימים זה לזה, טעם א. משום שהוא אונס גמור, דכסימא את עינו הטעם שאי אפשר לצמצם, הוא לא מספיק כי כאן תחילתו בפשיעה שנתכוון להפילו, ולזה צריך את הטעם של המחילה כדי לפטור על ההפלה עצמה, שבה תועיל המחילה אף אם נאמר סמא את עיני על מנת לפטור חייב, ואחר הנפילה הוי אונס גמור דאי אפשר לצמצם ופטור, וטעם מחילה לבד לא מועיל לשו"ע שפוסק כהרמב"ם בסמא עיני ע"מ לפטור חייב, רק להראש דס"ל שפטור, לכן צריך ב' הטעמים [וב' טעמים אלו אונס גמור ומחילה שייך גם בצופים במשחקים בכדור ואם הוזקו פטור המזיק]. וכ"כ בפתחי חושן (נזיקין עמוד מד), ובשו"ת משפטי הלוי (ח"ה סימן לג).

אם המזיק בעט בכדור בלי ששחק עמו הניזק, ובעיטת הכדור היא שפגעה בטלפון הנייד ומכח מכת הכדור עף הטלפון הנייד ופגע בשיניו.

ב. הואיל ואדם מועד לעולם (ב"ק כו.) והטלפון הנייד עף מפגיעת הכדור, הוי תולדות

מחילה גם כן אינה טענה שהאומר לחברו סמא את עיני קטע את ידי על מנת לפטור חייב, ושמא יש לחלק בין כשהאחד מוחל לחברו לכששניהם מוחלים זה לזה. ע"כ, ובסמ"ע (שם סק"י) כתב טעם הדבר, כיון דהתאבקו שניהם ברצון וכל אחד דעתו היתה להפיל חברו, וכל אחד ידע שאי אפשר לצמצם שיפילו דוקא באופן שלא יהיה בו היזק, הוי ליה כאילו נתיאשו ומחלו אהדדי שאף אם יארע לאחד היזק יהיה מה שיהיה כיון שלא נתכוין חברו להזיקו אלא שקרה לו דרך נפילתו שיהיה פטור, דומה למ"ש (ראה ב"ק ל"ב ע"א) בשניים שרצין ברה"ר והזיקו זה את זה דרך ריצתן דפטור המזיק, משום דכל הרץ ברה"ר יודע שגם לאחרים יש רשות לרוץ ברה"ר, וכאשר יפגשו שניים הרצין זה נגד זה דרכן להזיק זה את זה. ואף על גב דאמרינן אדם מועד לעולם, ע"כ לאו בכל ענין אמרוהו, דהרי בהזיקת אונס גמור פטור. וכאשר כתבתי טעם זה, כן הוא דברי הרא"ש בתשובותיו (כלל ק"א ס"ו) הביאו הטור, בסימן זה (סעיף ז) וכמ"ש בפרישה, ועיין פרישה (בסימן שע"ח סעיף ח) שם כתבתי דבשניהן רצין לאו משום מחילה לחוד הוא אלא משום דשניהן עבדו מעשה בהזיקתן, ומהאי טעמא בלא רשות הרבים נמי אלא כל שרצין שניים זה כנגד זה, וכ"כ הטור בשם הרמ"ה שם בהדיא. וע"ש בדרישה דכתבתי שנראה דהטור (שם סעיף ז) בשם רש"י (ב"ק מ"ח ע"ב ד"ה חייבין) חולק על הרמ"ה הנ"ל, ושי"ל דאין חולקין, ועיין מה שכתבתי כאן בפרישה עוד מזה. ע"כ.

ונראה מתוך דברי הסמ"ע שהטעם לפטור לפי שהוא אונס גמור, ויש כאן שני טעמים א. לפי שמוחלים זה לזה ב. שניהם עושים מעשה, ובספר ברכת יוסף (סימן תכ"א שם) על הגר"א הסביר את הסמ"ע שבשניהם עושים מעשה גם לרש"י וגם להרמ"ה (בסימן שע"ח ס"ק ח) אף שהזיקו ולא רק בהזקו שניהם פטורים, ובספר אולם המשפט (סימן תכ"א שם) כתב שבסמ"ע הרכיב שני טעמים (ומדבריו משמע שכל טעם מספיק לפטור בפני עצמו) שמטעם מחילה אף

אדם המזיק דגירי דידיה הוא, וכמו שכתב הטור (ח"מ סימן שפד) אדם המזיק הוא אחד מאבות נזיקין, ונזק העושה בידו או בגופו הוא האב, והנזק שאינו עושה בגופו הוא תולדתו, כגון זרק אבן או ירה חץ או פטר מים על חברו או על כליו והזיקו, או שרק והזיקו בזריקת הרוק קודם שנח, אבל אם הזיק אחר שנח הוי ליה תולדות בור.

ובב"י (שם) כתב אדם המזיק הוא אחד מאבות נזיקין. בריש בבא קמא (ד.), שם ובכמה מקומות אמרו על נזיקין היוצאים מתחת ידי האדם גירי ניהו, ובהגהות והארות (שם אות ב) ציינו שכן מובא במשנה בב"מ (מג.) הטה את החבית ונטל הימנה רביעית ונשברה, אינו משלם אלא רביעית, ובגמרא (שם מד.) אמר רבה לא שנו אלא נשברה, אבל החמיצה משלם את כולה, מאי טעמא גירי דידיה הוא דאהנו לה, (ופרש רש"י לא שנו - דהיכא דנטל ולא הגביה כל החבית פטור, אלא נשברה - דאונס הוא, והרי לא קנאה שיתחייב באונסין, אבל החמיצה - פשיעה היא, ומזיק בידים הוא דבשביל שחיסרה החמיצה, שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר, גירי דידיה אהנו לה - חצים שלו גרמו לה להחמיץ, ובריטב"א (שם) פרש דגיריה דידיה הוא וחייב מדין מזיק ע"כ. וכן איתא בבא מציעא (ק"ז.) מודה רבי יוסי בגירי דיליה, ופרש רש"י (שם ד"ה איני) אף על גב דאמר על הניזק להרחיק את עצמו - הני מילי היכי דלאו אדם עצמו מזיקו, כגון אילן ובור, שבשעת נטיעתו אינו מזיקו, אלא השרשים גדילין ומתפשטין מאליהן לאחר זמן, אבל היכא דאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו, כי הכא ששופך המים על ראשו - מודה הוא דלא גרמא דניזקין הוא דתיפטר, אלא מזיק ממש הוא, ואדם מועד לעולם, ער וישן, שוגג ומזיד ע"כ. וכן איתא בסנהדרין (ע"ז:) אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה, ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב, הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא. ופרש רש"י (שם) דכפתיה - קשר ידיו

ורגליו על שפת הים, ואשקיל עליה בידקא דמיא - הפנה את מרוצת המים עליו, גיריה דידיה הוא - הן הן חציו והרי הוא כזורק בו חץ, וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה מדרון, בכח ראשון - כשפינה להם דרך לצד זה מיד נפלו עליו דהוי כחו, אבל בכח שני - שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן עליו, אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמא הוא ולא מכחו. ע"כ. ואין לומר שנד"ד הוי כח שני, שכאן הכדור לא נח ואח"כ הזיק דהוי כח שני, אלא הכדור פגע בטלפון הנייד ישירות שפגעו בשיניו.

עוד כתב הב"י (שם) ומה שחילק הטור ברוק בין קודם שנח לאחר שנח. שם (ב"ק ג:) גבי כיחו וניעו אמרו היכי דמי, אי בהדי דאזלי מזקי כחו הוא, ואי בתר דנייחי בין לרב בין לשמואל בורו הוא. וכ"פ מרן בשלחן ערוך (שם סעיף א.)

כח כחו ככוחו דמי

במשנה מכות (דף ז:) מן העץ המתבקע (פירש"י יצא קיסם מן העץ שבקע בו וניתז למרחוק והרג) רבי אומר גולה, וחכמים אומרים אינו גולה, ואמרו בגמרא (דף ה.) אמר רב פפא מאן דשדא פיסא (גוש עפר) לדיקלא ואתר תמרי (והשיר תמרים) ואזיל תמרי וקטול, באנו למחלוקת רבי ורבנן (דומיא דמן העץ המתבקע), ומקשה בגמרא פשיטא, מהו דתימה ככח כחו דמי (וכתבו התוס') (שם ד"ה מהו דתימא), ולא דמי לעץ המתבקע, דהתם נגע במה שבידו (הגרזן) בשעת התזת העץ, אבל הכא שכבר יצא מידו בשעת התזת התמרים, דמי שפיר לכח כחו אימא לא לחייב) קמ"ל, אלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה, כגון דשדא פיסא ומחיה לגרמא (עץ שהתמרים תלויים אצלו), ואזיל גרמא ומחיה לכבאסא (אשכול התמרים) ואתר תמרי ואזול תמרי

וקטול. וכתב בפתחי חושן (נזיקין עמוד נט) יש לעיין מה סברא יש לחלק בין השיר התמרים בפיסא דלא חשיב כח כחו, או שהפיסא הכה לעץ והעץ השיר התמרים דחשיב כח כחו, וצריך לומר דס"ל לרבי דכיון דמרבנין כחו כגופו, הרי הכח של הפיסא לא מיקרי כחו אלא גופו, ורק כשיש כח נוסף מחוץ לכח שהיה בידו, מתחיל להקרא בשם כחו לענין מנין הכחות, ורבנן סבירא להו דבעץ המתבקע שנגע במה שבידו אין הכי נמי דחשיב כגופו, אבל לאחר שיצא מידו שוב אי אפשר להחשב כגופו ממש וממילא גם בדין הראשון מיקרי כח כחו, והריטב"א במכות (שם) כתב דלהלכה כו"ע מודו דכח כחו לאו ככחו דמי, ונחלקו רבי וחכמים בעיקר הגדרת כח כחו, ולדבריו טעם חכמים שפוטרים הוא משום שלא נעשה מכחו, ולפי"ז אף בעץ המתבקע אע"פ שנגע בידו בקיסם מיקרי כח כחו ופטור, ולפי"ז אף בנזקין יהא פטור, אבל מדברי הרמב"ם (פרק ו מהלכות רוצח הט"ו) נראה דלכו"ע כח כחו ככחו דמי, וטעם חכמים הפוטרים הוא דוקא בגלות שאינו חייב אלא בשוגג, וכל כח כחו דמי לאונס, וכ"כ המאירי (מכות ז:), ולפי זה בנזקין יהא חייב בכח כחו שהרי אף באונס חייב, וכן פסק בערוה"ש (סי' שפד סעיף א).

אלא שעדיין יש לעיין בכח שלישי שאפשר שאף הרמב"ם (שם) לא כתב טעם זה אלא בכח שני, אבל בכח שלישי אפשר שאף לרבנן פטור, וכמו דמוכח מפשט הגמרא שיש לחלק בין כח שני לכח שלישי, והרמב"ם לא הביא (בה' רוצח שם) אלא הדין הראשון שהוא כח כחו והרי זה כאונס, ולא הביא דין השני דאיירי בכח שלישי, אבל המאירי (שם ח.) הביאו וכתב דכל שכן הוא, ואפשר לפרש דכל שכן הוא מדין פטור ממש, ולא מדין אונס, אלא שלכאורה מדמקשי ואלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה, והרי אף לרבנן יש לחלק בזה, משמע שלרבנן אף בכח שלישי ככחו דמי, וגם מסברא נראה דאין נפקא מינה במנין הכחות כיון דכחו כגופו, וכח כחו ככחו שוב

הוי ליה גם זה כגופו, וגם מדברי הרא"ש משמע דכח כחו ככחו דמי, שבריש פ' כיצד הרגל גבי נזקי רגל אמרו במשנה, שאם היו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק מדין צרורות, ואמרו בגמרא (שם יז ע"ב) שצרורות הוא כחו וכחו כגופו דמי, אלא הלכתא גמירא שאינו משלם אלא חצי נזק, וסומכוס חולק בדין צרורות וסובר שמשלם נזק שלם, ושם (בדף יח ע"א ודף יט ע"א) בעי רב אשי כח כחו לסומכוס מהו, והיינו שאם ניתז שבר מן הכלי השני על כלי שלישי ושברו אם מודה שחייב חצי נזק או לא, ולא איפשטיא, וכתב הרא"ש (שם פ"ב אות ב) שהרי"ף לא הביא הך בעיא משום דרק לסומכוס מיבעיא ליה ולית הלכתא כוותיה, ומדייק הרא"ש דלרבנן פשיטא דכח כחו ככחו דמי עיי"ש, וכן פסק הטור (בסימן שצ) ובשו"ע (שם סעיף ה) ולכאורה יש להוכיח גם מהך דגלגל בסבוב ראשון דהוי ליה כחו אע"פ שאינו כחו ממש, שהרי בא ע"י שפתח את המים ונמצאו המים כחו והגלגל כח כחו, ש"מ דכח כחו ככחו, אבל הגר"א (שם) כתב שהרמב"ם סובר שגם לרבנן מיבעיא ליה בכח כחו ולא איפשטיא, וכ"כ הרא"ש בדעת התוס', (והוא בדף כב ע"א ד"ה ור' יוחנן) דמשמע מדבריהם דלא פשיטא דכח כחו כגופו, ואפשר שסובר הרמב"ם דדוקא באדם המזיק כח כחו ככחו, משום שעיקר הפטור בגלות הוא דהוי כאונס, ואם כן באדם המזיק שחייב גם באונס הוי ככחו, אבל בנזקי בהמתו הריפטור באונס, וגם כח כחו בכלל אונס הוא, ואילו הרא"ש סובר שכל מה שחייב באדם מדין כחו חייב גם בשורו, אלא שמצד הלכה למשה מסיני נתמעט דין כחו בצרורות לענין חצי נזק, וכמו שכתב (שם) שהלכה לגרועי אתא, ובכח כחו דאדם לא נתמעט, וממילא חייב אף בכח כחו, ולדעת הריטב"א (לעיל) שגם לענין אדם המזיק כח כחו לאו ככחו דמי, אפשר דסבירא ליה, דאף על פי שאמרו תולדותיהן כיוצא בהם, היינו לענין התולדות עצמן אבל אין תולדה לתולדה, וסובר

שכחו הוא תולדה, ודי לנו לחייב כחו אבל אין לחייב על כח שהוא תולדה לתולדה, ובחזו"א (ב"ק סימן ב) כתב בדעת התוס' (הנ"ל) דודאי בעלמא ס"ל כח כחו ככחו, ועיי"ש בביאור דברי החזו"א.

וכל האמור לעיל בענין כח כחו הוא כח של אדם שמפעיל כח חדש והכח הראשון הפסיק פעולתו, וכל שכן כשהכח הראשון עדיין ממשיך לפעול ולהפעיל את הכח השני, ולכאורה אין לזה כל קשר להגדרת כח ראשון וכח שני (שהגדרת כח שני הוא כח חדש שנחאפשר לבא ולפעול כתוצאה ממעשה כח ראשון, אבל לא היה קיים בשעת מעשה כח ראשון, ולכן סיבוב שני של סיבוב אדם מיקרי כח ראשון, משום שמיד בסיבוב ראשון של האדם כבר נוצר הכח של הסיבוב השני, אלא שאפשר שרק בכח הבא מצד הסרת מונע יש דין כח שני לקרותו גרמא, אבל בכח הבא ממעשה גמור לעולם מיקרי כח ראשון, אפילו לא היה קיים בשעת מעשה הכח הראשון), אלא שמכל מקום כמה אחרונים השוו דין כח כחו לדין כח שני, ויש שכללו גם כחות אחרים בדין כח כחו. ועל פי האמור נראה שהיורה כדור בכלי יריה אע"פ שהפעולה הראשונה של לחיצה על ההדק היא פעולת שחרור קפיץ דרוך, וכח זה מפעיל כח אחר המצית ניצוץ ומבעיר את חומר הבעירה שבתרמיל, ומתוך לחץ החום נפלט הכדור והרי יש כאן כמה כחות, מ"מ חייב עליו ככחו, וכן ברובה אוטומטי שגם הכדור השני נורה מהמשך פעולת הלחיצה הראשונה וכן הלאה, כל הכדורים הנפלטים חשובים ככחו, וכן במכוננית המופעלת גם כן מכח שרשרת כחות בזה אחר זה, וכל שכן הוא, שהרי ע"י הלחיצה על דוושת הדלק הוא מפעיל את כל מערכת הכחות, ואינו פוסק מכחו הראשון שנחשב ככחו ממש, ועפ"י דברי הפוסקים שבמעשה אדם גם כח הנמשך מכחו חייב ככחו, כגון המשך הסיבובים בגלגל כתוצאה מגלגול אדם נחשב עדיין כחו כמבואר לעיל בדעת רוב

הפוסקים, נראה שאף כשהפסיק ללחוץ על דוושת הדלק והמנוע ממשיך להפעיל ולהוליד את המכוננית ונחשוב ככחו, וכל פגיעה של מכוננית הנהוגה בידי אדם הרי זה ככחו, וכדמוכח מדברי הרא"ש בתשובה (כלל קא סימן ה), אמנם לדעת רבינו יונה (בברכות פרק אלו דברים מב. מדפי הרי"ף) שגם בגלגל המונע ע"י אדם יש לחלק בין סיבוב ראשון לסיבוב שני אפשר שאינו חייב בזה, אבל כפי המבואר אין כן דעת רוב הפוסקים, ואף לא הובאה דעתו בשו"ע. ועיין עוד במה שהאריך בזה בפתחי חושן (שם).

ובדין פגיעה בשיניים כתב הרמב"ם הלכות חובל ומזיק (פרק ב הלכה ה) הנה למדת שכל המחסר חברו אבר שאינו חוזר חייב בכל החמשה דברים, אפילו הפיל שינו חייב בכל, שאי אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת, אף על פי שהשן אין לה רפואה, בשר השיניים צריך רפואה. וכ"כ הטור (בסימן ת"כ ס"ק ט"ו) וכ"פ בשו"ע (שם סעיף יג).

ולפי זה יוצא, שאם הפגיעה בכדור היא שגרמה לטלפון הנייד לפגוע בשיניו - יהיה חייב לשלם דמי ריפוי על הטיפול בשן, אך על השלמת השן עצמה, לפי מרן המחבר (ראה שו"ע סימן א, סעיף ב) אין בית דין יכולים לחייב, כי נזקי אדם באדם הם 'מילתא דלא שכיחא', ובספר "שמרו משפט" (ח"א עמ' שצב-שצד) הוסיף שאין לחייב את החובל על היזק השן כמזיק חפץ חברו, הן מפני שלא מצינו דמי תיקון בנזק של חובל, הן מפני שלפי הרמב"ם חיובו כקנס ולא כנזק. ואף אם הוא ספק, יוכל החובל לומר 'קים לי כהרמב"ם'.

מלבד זאת, כיון שבזמן הזה אין דנים דיני נזק של חבלות, מספק לא נוכל לנדותו ולחייבו לפיכך את חברו בדבר זה שלא מצאנוהו בחז"ל.

ובפתחי חושן (נזיקין עמוד שיג הערה לג) כתב דנראה דמש"כ השו"ע דאי אפשר שלא יחלה

את הניזק, וכל שכן אם תפס הניזק שאין מוציאין מידו, וי"א (תומים בשם יש"ש) שב"ד נזקקים לשומת הנזק כדי שידע כמה לתפוס.

כשהניזק היה מבוטח לטיפול שיניים

ואם הניזק היה מבוטח לטיפול שיניים, כתב בפתחי חושן (פקדון ושאלה עמודים קפח - קצב) שדעת כמה פוסקים שאע"פ שהניזק מקבל פיצוי מחברת הביטוח אין המזיק נפטר מתשלומים, וכן באור שמח (פ"ז מה' שכירות) דן בכיוצא כזה והיינו בשוכר בית מחברו וקיבל עליו השוכר אחריות שריפה, והמשכיר קיבל פיצוי מחברת ביטוח, והביא מהא ב"ק (דף קטז) דירד להציל את של חבירו והניח את שלו ועלה שלו מאליו דאמרינן משמיא רחימו עליה, וחייב חבירו לשלם לו כפי שהתנה עמו, והיינו דמי שורו כאילו נפסד, הרי שבמקום שחל חובת תשלומין חייב אפילו כשלמעשה לא נגרם נזק, כל שכן בנידון דידן שמה שמקבל מחברת הביטוח הוא תמורת דמי ביטוח ששילם, ואין לומר דשאני התם שכבר היתה אבודה מכל אדם ונעשה הפקר, ומיד נתחייב הניצול לשלם, וכשעלה מאליו הרי זה כזוכה מן ההפקר, דאם כן מאי מייתי ראייה בגמרא (שם) מרב ספרא דשדר חמרא לאריא, דמשמיא רחימו עליה, שאני התם דאדעתא דאחרים לא אפקריה, ואפשר דמייתי במכ"ש, אבל התוס' (כפ' אלו מצייאות) פירשו דאיירי ביכול להציל ע"י הדחק ולא נעשה הפקר גמור, אלא כעין יאוש וכל זמן שלא בא ליד אחר יכול לחזור ואינו צריך לזכות מחדש, כמ"ש הנתיה"מ, הרי שאע"פ שלא נעשה הפקר גמור אמרינן דמשמיא רחימו עליה, ועוד הביא ראייה משוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר דאמרינן שצריך הבעלים לתת פרה לשוכר להשלים ימי שכירותו, אע"פ שמקבל מן השואל פרה חלוטה לו (אליבא דת"ק ובאופנים שונים גם לר"י) וע"כ העלה כדבר ברור שאין השוכר נפטר מתשלומין במה שמקבל המשכיר מחברת הביטוח עיי"ש, וגם בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סימן ז) דן במי ששרף בית חבירו שהיה מבוטח,

פיו שעה אחת, היינו לומר שיש גם שבת בהפלת השן.

וכבר מבואר בשו"ע (ח"מ סימן א ס"ב) אדם שחבל בחברו, אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל, נזק, צער ופגם ובושת וכופר, אבל שבת וריפוי מגבים. וכתב הרמ"א בשם הטור בשם הראש הגה: וי"א שאף ריפוי ושבת אין דנין, ולא ראיתי נוהגין לדקדק בזה, רק כופין החובל לפייס הנחבל ולקנסו כפי הנראה להם (ד"מ לדעת מהר"ם בפסקיו סימן ר"ח), וכמו שיתבאר בסמוך סעיף ה', ובשו"ע (שם סעיף ה') כתב אעפ"י שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות, מנדין אותו, עד שיפייס לבעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו, מתירין לו (בין נתפייס בעל דינו בין לא נתפייס). וכן אם תפס הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוציאין מידו.

לכן למעשה אם בעיטת הכדור היא שפגעה בטלפון הנייד, לפי מרן המחבר, יש לחייב את המזיק בתשלום ריפוי החניכיים, ובתשלום על הזמן שנאלץ להיות בטל ממלאכתו מחמת החבלה (תשלומי שבת), ולפשר ביניהם בתשלום על הטיפול בשן עצמה. ולדעת הרמ"א, שריפוי ושבת הם קנס, אין בית דין יכולים לחייב את המזיק בדמי ריפוי ושבת, אבל כופים הדיינים את המזיק לפייס את הניזק לפי ראות עיניהם.

ואף בנזקים שאין גובין ע"י ב"ד בזמן הזה, חייב המזיק לשלם, וכתב בפתחי חושן (נויקין עמוד רפב-ג) דכן נראה פשוט ולא דוקא מדיני שמים שחייב גמור הוא, אלא שאין כח ביד ב"ד לכוף ולגבות בזמה"ז (בקצה"ח (סימן לט סק"א) הביא בשם הרמב"ן שיש מצוה לשלם נזיקין, שנאמר בעל הבור ישלם, ומחויב לקיים המצוה), ועדיף מתשלומי קנס שיש אומרים שאינו חייב לצאת ידי שמים, שבקנס בעינן אשר ירשיעון, וכל שלא הורשע ע"י בית דין יש לומר שאינו חייב, אבל בזה אע"פ שעשאוהו כקנס חיוב גמור הוא, כשם שלא אמרו בזה מודה בקנס לפטרו, וב"ד מנדין אותו עד שיפייס

בגמרא דכיון שהיה אבוד שעה אחת ונתחייב, מה שעלה אח"כ משמיא הוא, אבל בנדון דידן הרי נשרף הבית מאשו, והפיצוי מחברת הביטוח אינו מתקן את הנזק אלא שהחברה התחייבה תמורת תשלומיו לפצותו על נזקו, וה"ז דומה למי שנגרם לו נזק ובאו קרוביו או ידידיו שריחמו עליו ונתנו לו מה שהוזק, האם יעלה על הדעת שיאמר המזיק הרי קיבלת תמורת הנזק. (וראה שם במה שהאריכו הפוסקים בזה).

אם המזיק בעט בכדור בלי ששחק עמו הניזק, והכדור פגע בבטנו, ומהבהלה העיף הניזק את הטלפון הנייד על עצמו ופגע בשיניו.

ג. נראה דבכה"ג שהכדור פגע בבטנו, ומהבהלה העיף הניזק את הטלפון הנייד על עצמו ופגע בשיניו, הוי מבעית את האדם, כמבואר בגמרא (ב"ק צא.) ובטור (סימן תכ ס"ק כב) וז"ל: המבעית את חברו אף על פי שחלה מן הפחד פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים, והוא שלא נגע בו, כגון שצעק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בו, ואם צעק לו באזנו וחרשו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, וכ"פ בשו"ע (שם סעיף לב). ובפתחי חושן (נוזקין עמוד פג) כתב ונראה דה"ה אם מחמת הפחד נרתע לאחוריו ונפל או נתקל בכותל והוזק. ובקצה"ח (סי' שפח סק"ח) מפרש בדעת רש"י שהמבעית את חברו הוא גרמי, ולמאן דמחייב בגרמי ה"נ דחייב ולא מצאתי בדברי הפוסקים כן. וצ"ע.

והעלה כדבר פשוט מסברא שאין שום זכות לשורף במה שעשה מסחר עם חברת הביטוח ומשלמים לו עבור הבית שנשרף, והוא ריוח של מסחר וכיון שאף הבית שנשרף הוא של ניזק, איך יעלה על הדעת שהמזיק ירויח, וכן מבואר בפשיטות בקובץ שיעורים למס' כתובות (דף מה סימן ריו וריח) שבודאי המזיק חייב לשלם.

אמנם בשו"ת הרי בשמים (מהד"ת סימן רמה) דן במי שגרם לשריפת בית חברו שהיה מבוטח, והמזיק טוען מאי אפסדתיך הרי אתה מקבל דמי הנזק מחברת הביטוח, ויצא ג"כ לדון מהא דירד להציל ועלה שלו מאליו, שיכול לומר לו משמיא רחימו עלי, הרי אע"פ שאין למציל נזק במה שירד להציל חייב בעל האבידה לשלם לו, וה"נ חייב לשלם לו דמי הנזק, ומה שמקבל מחברת הבטוח דומה לסיוע מן השמים, ושוב דחה ראייה זו, דשאני התם שכשירד להציל ושלו נעשה כאבוד מיד נתחייב לשלם לו, וכשעלה חמורו וזכה בו, מהפקר זכה, ושייך לומר משמיא רחימו עליה, אבל בנ"ד הרי לא נגרם לו נזק כלל, ולמה ישלם, ומסיק שאי אפשר להוציא ממון מן המזיק. ע"כ.

ובפתחי חושן (שם) דחה סברתו וכתב שהדמיון לעלה חמורו תמוה מתחלתו, דהתם למעשה נשאר לו חמורו ולא נגרם לו נזק כלל, ולכן אי לאו סברא דמשמיא רחימו היה מקום לומר שא"צ לשלם שהרי הבטיח לפצותו על נזקו אם יוזק והרי לא ניזוק, ומ"מ אמרו

מפתחות

סימן צא

בענין אשה שהדליקה נרות יו"ט ולא ברכה ולא חשבה מקודם להדליק יותר נרות, והסיחה דעתה מהדלקת נרות, באר באות א' שלדעת מרן השו"ע (בסימן רס"ג ס"ה ובסעיף י) לא תוכל שוב לכרך על הדלקת נרות, אף אם תרצה להדליק שוב ביו"ט בחדר אחר, כיון שכבר יצאה ידי חובת המצוה וברכות לא מעכבות, והוכיח שם באותיות כ-ד שאחר ההדלקה נגמרה מצותה ודלא כתשובת הגאון רעק"א [מה"ת ס' י"ג], אבל אם לא סיימה את הדלקת הנרות ובעודה עסוקה בהדלקה נזכרה שלא ברכה תוכל להדליק את הנרות שנתרו לה בברכה, והוכיח באותיות ה-ו כן מדברי האחרונים.

סימן צב

בדין מי שלקח קדירה שיש בה תבשיל לאכול אצל חברו כליל שבת ונשאר מעט מהתבשיל מותר לו להחזירה לביתו לאחר הסעודה, כמ"ש באות א' דהביאור הלכה (סימן שח סעיף ג) בשם הפמ"ג כתב שכלי שמשתמש בו לאיסור ולהיתר, אלא שלאיסור משתמשים בו יותר, מנין לנו שמקצה דעתו ממנו, והלא עשוי גם הוא למלאכת היתר. ע"ש, ובאות ב' כתב שאין בזה משום מכין משבת לחול לפי שאינו ניכר, ואם נקה את הקדירה ולא מוצא מה להשים כגון מים ופירות לא יחזירנה לביתו בשבת.

סימן צג

מי שאפשר לו ללוש או לקנות מצות שנאפו לאחר חצות היום של ערב פסח מצוה מן המוכר הוא כדעת שו"ת מעשה הגאונים שם בשם ר' אליעזר הגדול ובשו"ת רבנו שמואל הכהן וברדב"ז חלק ו' (סימן ב' אלפים רי"ג) בדעת רש"י ועוד, אולם מי שאין באפשרותו להשיג אלא מצות שנעשו קודם חצות היום יוצא בהן לכתחילה וכן כתבו האחרונים, וכמנהג רוב בית ישראל.

סימן צד

אשה שראתה בימי ליבונה בלא הרגשה בעת הטלת מי רגלים כמין זיבה שיוצאת מגופה ובאמצע המראה נראה כמראה דם, באות א' באר שאין האשה טמאה מהתורה אלא בהרגשה והביא דברי האחרונים בזה, ובאות ב' הוכיח שכל שלא הרגישה אף בכתם על בשרה צריך שיעור גרים וכדעת מרן בסתם, ובאות ג' הביא מטהרת הבית שאשה שראתה כתם שלא בהרגשה ונסתפקה אם יש בו שיעור כגרים ועוד אזלינן לקולא אף בג' ימים ראשונים הואיל ועשתה הפסק במטהרה, יצאה מחזקת טומאה לחזקת טהרה, ובאות ד' הביא השו"ע (סימן קצ"א סעיף א') שכתב האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה, בין שהשתינה והיא עומדת, בין שהשתינה והיא יושבת, הרי זו טהורה. ואפילו הרגישה גופה ונודעוה, אינה חוששת, שהרגשת מי רגליה היא זו שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא, והסיק בנד"ד שתמשיך למנות ימי ליבונה, ולא תחוש

למראה שראתה, מכיון שיש כאן כמה ספיקות, שמא מראה זה שראתה בעת המלת מי רגליה ממכה הוא וטהורה, ואת"ל שאינו ממי רגליה שמא אין בכתם שיעור של גרים ועוד, וכיון שלא הרגישה ביציאת המראה ספק טומאה מהמראה זה הוא רק מדרכנו, ואולינן לקולא אפילו בתוך ג' ימים ראשונים לימי ליבונה. והויא בחזקת טהרה.

סימן צה

בדין ילד מעל גיל יג' שנים שבעט בכדור, ופגע בבטן חברו שהיה מחזיק בידו מכשיר טלפון נייד, ומבעיטת הכדור או מהבהלה של הניזק עף הטלפון הנייד ופגע בשיניו, ונשברה לניזק השן, והשיב בדין זה באות א' כתב אם היו המזיק והניזק משחקים יחד בכדור, המזיק פטור מב' טעמים כיון ששניהם משחקים יחד ושניהם מוחלים זה לזה, כמש"כ הרא"ש בתשובה (כלל ק"א סק"י) ובשו"ע (בסימן תכ"א ס"ה) ובהסבר הסמ"ע (שם), ודן בנ"מ בין הטעמים. ובאות ב' כתב אם לא שיחקו יחד, מבעיטת הכדור עף הטלפון ממילא המזיק חייב דאדם מועד לעולם כמבואר ב"ק כו. ובשו"ע (ח"מ סי' שפ"ד ס"א) וחלק בין נזק ישיר דהוי גירה דיליה וחייב, לבין נזק שלאחר זמן שפטור מדיני אדם, והביא שם מחלוקת האם כח כוחו חשיב כנזק וחייב והאריך בזה, ובדין פגיעה בשיניים כתב שלדעת השו"ע חייב הבעט לשלם לניזק תשלומי ריפוי ושבת. ולכן בתשלומי ריפוי החניכיים המזיק חייב, ובתשלומי תיקון השן אמנם בית דין לא מחייבים אותו, אך עליו לפיים את הניזק בדמי התיקון כדי לצאת ידי שמים. ולדעת הרמ"א, אין מדקדקים בשומא לשלם ריפוי ושבת, אבל כופין את המזיק לפיים את הניזק לפי ראות הדיינים. חיוב התשלום נוהג גם אם הניזק היה מבוטח ולמעשה לא הוצרך לשלם על הטיפול בשינו. כמו כן ראוי שהמזיק יתפיים עם הניזק וישלם לו על הבושת והצער שנגרמו לו, והביא (שם) שאם הניזק היה מבוטח לטיפול שיניים, כתב בפתחי חושן (פקדון ושאלה עמודים קפח - קצב) שדעת כמה פוסקים שאע"פ שהניזק מקבל פיצוי מחברת הביטוח אין המזיק נפטר מתשלומים, והביא שנחלקו האחרונים בזה. ובאות ג' שאם לא היו משחקים יחד והכדור פגע בניזק, ומהבהלה של הבעיטה העיף הניזק את הטלפון הנייד שהיה בידו ופגע בשן שלו, המזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כדין המבעית את חברו אף על פי שחלה מן הפחד פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, והוא שלא נגע בו כמבואר בטוש"ע (ס' ת"ב סל"ח) וראוי למזיק לפיים לניזק, אבל אין בית דין מחייבים את המזיק.

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בני"ד עמ"י עש"ד

כסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולי הדור שליט"א
והתקבלו כס"ד באהבה רבה
בהילי התורה



לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשורה טובה לאנשי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים
וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם
ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב



052-7627127 אש.ש. אש.ש. אש.ש.



לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000